

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
ІНСТИТУТ ІСТРІЙ АГРАРНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНІКИ

ІСТОРІЯ ОСВІТИ, НАУКИ І ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

матеріали
XIX Всеукраїнської наукової конференції
молодих учених та спеціалістів

присвяченої ювілейним датам від дня народження
видатних учених в галузі аграрних наук –
основоположників сільськогосподарської дослідної справи
в Україні за своїми напрямками:

Федора Трохимовича Моргуна (1924–2008)
Олексія Никаноровича Соколовського (1884–1959)

м. Київ, 22-23 травня 2024 року

Київ–2024

ПОЛТАВСЬКІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ СТУДІЇ ВИДАТНОГО ХІРУРГА МИКОЛИ СКЛІФОСОВСЬКОГО (1836–1904)

Барська Г. М.¹, Самородов В. М.²

¹Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського (м. Полтава)

²Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

Слова про те, що талановита людина талановита в усьому, німецького письменника Леона Фейхтвангера, беззаперечно, підходять до особистості Миколи Васильовича Скліфосовського (1836-1904). Лікар-хірург, військовий лікар, вчений зі світовим ім'ям, викладач у престижних на той час вишах, громадський діяч [4].

Багато закордонних наукових товариств обирали М. Скліфосовського своїм членом. Він одним із перших у світі започаткував антисептику та асептику. Операція, зроблена ним в Одесі у 1864 р. (оваріотомія), стала початком розвитку в Російській імперії «порожнинної» хірургії. З успіхом робив гінекологічні та інші операції [5]. Його наукові праці з військово-польової хірургії – це цінний внесок у світову науку [2].

Він був всебічно освіченою та обдарованою людиною. Любив музику (твори П. Чайковського, Л. Бетховена, В. Моцарта, М. Римського-Корсакова, ін.). Добре розумівся на живописі. Цікавився творами художників: І. Рєпін, В. Суріков, В. Маковського, ін., товаришував з В. Верещагіним, своїм улюбленим митцем.

А ще він був садівником аматором, який міг би дати фору багатьом професіоналам [6].

З Полтавою Миколу Васильовича багато що пов'язувало. Тут, у передмісті Яківцях, знаходився маєток його другої дружини Софії Олександрівни Скліфосовської [1]. Сюди він, починаючи з 1871 р., приїздив влітку у відпустку,

зняти напругу від важкої цілорічної праці лікаря. Але не тільки відпочивав, а й лікував хворих.

У 1884 р. Миколу Васильовича обрали почесним членом Полтавського товариства лікарів. У цьому ж році, за пропозицією президента Полтавського сільськогосподарського товариства А. І. Заборинського, Миколу Васильовича було обрано пожиттєвим членом цього авторитетного громадського об'єднання.

У нашому краї він займався громадською діяльністю, обирався губернським гласним, почесним мировим суддею. У 1887 р. на пам'ять про рано померлого сина Бориса Микола Васильович відкрив у Яківцях школу на 40-45 учнів з кімнатою для проживання вчителя [3]. Біля неї він заклад розсадник плодкових дерев. У ньому навчав дітей щепленню і догляду за ними.

Після важкої хвороби, інсульту, він остаточно оселився в Яківцях у 1900 році.

Маєток Скліфосовських площею в 600 десятин до смерті сина Бориса називали «Відрада», згодом він отримав назву «Полтавська Швейцарія». Вперше його назвали саме так на Міжнародній виставці садівництва (м. Петербург, 1894 р.). Господарство було зразковим, виділялося передовими методами його ведення.

У ньому впровадили восьмипільну сівозміну. Її поля удобрювали сидератами, а усі запольні ділянки засівали люцерною. Славилися воно виробництвом високоякісного насіння овочевих культур: капусти (3 сорти), моркви (3 сорти), столових буряків (1 сорт). По ярах і крутосхилах висаджували шовковиці, акації, берези, сосни, дуби, клени. Цими породами Микола Васильович засадив гай, який відокремив поле Полтавської битви від села Яківці і назвав його на честь своєї дочки Тамарин гай.

Хотіли б звернути увагу на ще одну цікаву деталь землекористування М. В. Скліфосовського. У свій час, ще до 1884 року, він купив землю, яка потім упритул підходила до Дослідного поля у Полтаві [1]. Перед смертю Микола Васильович передав її у власність своєї дружини. Згодом, після 1909 р., Полтавська сільськогосподарська дослідна станція використовувала її на правах оренди в С. О. Скліфосовської. Від 1921 р. Ці наділи увійшли до земельного фонду знаменитої наукової установи [1].

У маєтку розводили арденських і данських коней, симентальських корів, свиней породи лінкольн, курей: палевих кохинхів, гуданів, лагшанів; бджіл і навіть козуль. Тут виробляли високоякісні молочні продукти, які продавали у власній лавці.

У маєтку був виноградник, в якому росли сорти: Ізабелла та Шасла. Існував тут хмільник із проволочною підв'язкою хмелю. Для навчання з хмілярства М. В. Скліфосовський виїздив до Чехії. У Баварії купив міні броварню, яку привіз до Полтави. Виноград і хміль, які вирощував М. В. Скліфосовський, експонувався на різних престижних виставках, де був відзначений медалями та дипломами.

Біля будинку лікар посадив фруктовий сад, у якому зібрав величезну сортову колекцію яблунь (926 дерев), груш (291 дерево), абрикосів, рідкісних на той час для Полтавщини сортів персика. Плоди з цих колекцій і за життя М. В.

Скліфосовського, і після його смерті були представлені на різних виставках, від губернських до міжнародних, на яких були номіновані на високі нагороди [6]. Він нікому з робітників не довіряв обрізання винограду і робив це тільки власноруч. Микола Васильович працював за методикою свого полтавського приятеля визначного живописця Григорія Мясоедова. Миколу Скліфосовського та Григорія Мясоедова довгі роки поєднувало захоплення плодівництвом та виноградарством. Коли у когось із друзів вперше починав плодоносити новий сорт, вони могли, не дивлячись на відстань чи погоду, йти пішки один до одного, щоб подивитися на цей культивар [6].

Взагалі ж, у царині плодівництва, М. В. Скліфосовський проявив себе як самобутній натураліст-селекціонер. Ці відомості розшукала знана українська історикиня В. Н. Жук [4]. Саме Віра Никанорівна, ще у 1991 р., зазначала: «Микола Васильович випередив І. В. Мічуріна в дослідях по схрещуванню між собою двох різних сортів яблунь і груп, виводив під Полтавою ще наприкінці ХІХ ст. надзвичайно соковиті і духмяні нові сорти» [4]. Результати цих досліджень видатного хірурга потребують докладного вивчення. Адже, якщо вони підтвердяться, то це буде значний внесок в історію не лише вітчизняної, а й світової наукової думки.

Таким чином, викладений матеріал є свідомством яскравого таланту М. В. Скліфосовського. Його полтавські сільськогосподарські студії доповнюють та розширюють рівень інтелектуального велета праці.

Помер Микола Васильович Скліфосовський 30 листопада 1904 р. уночі. На мармуровій плиті написані слова голландського хірурга і мера м. Амстердама Ніколаса Тульпа (ван Тюльпа, 1593-1674 рр.): «Светя другим, сгораю сам». Фактично, це був девіз всього життя М. В. Скліфосовського.

Джерела та література

1. Булава Л. М. Павленки і Тарнавщина: Книга з краєзнавства. Полтава. 2023. 516 с.
2. Видатний вітчизняний хірург М. В. Скліфосовський / В.М.Ждан, О.В.Лігоненко, І.О.Чорна, В.О.Костенко <https://surgery.pl.ua/m-f-sklifosovskyy/>
3. Данилець О. Полтавська втіха Миколи Скліфосовського <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/poltavska-vtiha-mikoli-sklifosovskogo/>
4. Жук В. Н. Чи тільки як видатний лікар-хірург відомий нам М. В. Скліфосовський та які його зв'язки з Полтавою? Наш рідний край (Сторінки про вчених ботаніків, генетиків, інших природознавців та їх зв'язки з Полтавщиною). Вип. 8. Полтава. 1991. С. 23-31
5. Рихтік А. Усе життя – служіння справі // Дати і події, 2016, перше півріччя: календар знаменних дат №1 (7) / Нац. Парлам б-ка України; уклад.: В. Кононенко (керівник проекту) [та ін.]. – К., 2015. – 160 с.
6. Самородов В., Кигим С. Видатні полтавці-аматори садівництва. Зоря Полтавщини. 2015. 30 жовтня. С. 8.